

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-14>

УДК:349.2

Л.В. КУЛАЧОК-ТІТОВА

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
юридичного факультету

E-mail: l.kulachok@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

І.А. ПАХОМОВА

кандидат юридичних наук
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
юридичного факультету

E-mail: pakhomova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД**

АНОТАЦІЯ: В статті розглянуто ряд міжнародних нормативних актів, що містять основні правові стандарти в сфері забезпечення зайнятості населення, боротьби з безробіттям та соціального забезпечення особи у зв'язку з втратою особою роботи з незалежних від неї причин. Зазначено, що ці сфери правового регулювання безпосередньо пов'язані із правом на працю, дієвою заборонаю дискримінації та примусової праці, а також правом на вільний розвиток особистості та на гідну працю. Прослідковується зміна тенденцій у соціальній політиці держав від простої підтримки достатнього життєвого рівня безробітних за рахунок надання державних чи страхових допомог до державної політики зайнятості, яка стимулює працевлаштування на підставі професійної орієнтації, вибору професії з максимальним урахуванням природних здібностей та вже набутих навичок, можливості професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації, побудови системи професійної освіти у відповідності до потреб ринку праці тощо.

Міжнародно-правові стандарти, що є основою для розбудови правової системи будь-якої сучасної держави, визначають напрями реформування як системи права в цілому, так і окремих її галузей. Відповідно, трудове та соціально-забезпечувальне законодавство України теж розвивається у руслі загальносвітових та загальноєвропейських тенденцій. Зокрема, вже за роки незалежності, законодавство про зайнятість та соціальний захист безробітних зазнало значних реформ, все більше наближаючись до високих стандартів забезпечення прав людини в цій сфері. Значним прогресивним кроком стала редакція Закону України «Про зайнятість населення» 2012 року, оскільки передбачала цілий ряд заходів щодо стимулювання продуктивної зайнятості, сприяння отриманню першого робочого місця молоді та врегулювала порядок застосування праці іноземних громадян в Україні. Цей Закон та відповідні до нього нормативні документи зазнають постійних змін, особливо декілька останніх років у зв'язку із проблемами пандемії, викликані поширенням COVID-19 у період 2020-21 років та збройної агресії Російської Федерації проти України від лютого 2022 року та по теперішній час. Слід зазначити, що співпраця законодавчої та виконавчої гілки влади з експертами профільних міжнародних організацій приносить позитивні результати, оскільки українські правові норми все більше наближаються до визнаних міжнародних стандартів, зокрема, стандартів Європейського Союзу, в яких головним є забезпечення прав людини, повага до особистості, людської гідності та рівності поводження у сферах зайнятості та професійної освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сталий розвиток, права людини, міжнародно-правові стандарти, зайнятість населення, працевлаштування, соціальне страхування на випадок безробіття, служба зайнятості, допомога по безробіттю.

Як цитувати: Кулачок-Тітова Л.В., Пахомова І.А., Забезпечення зайнятості населення: міжнародно-правові стандарти та національний досвід. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право». 2023. Вип. 36. С. 122-134. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-14>

In cites: Kulachok-Titova L.V., Pakhomova I.A. (2023). Ensuring the employment of the population: international legal standards and national experience. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (36), P. 122-134. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-14> (in Ukrainian)

Актуальність. Міжнародні правові стандарти у сфері забезпечення зайнятості населення, запобігання безробіттю та соціального захисту безробітних є орієнтиром для побудови відповідних правових галузей у національних правових системах. Для України, як учасниці світового співтовариства держав, є важливою відповідність правових норм найвищим стандартам, особливо, коли це стосується таких важливих прав людини, як право на працю, соціальний захист та гідний рівень життя. Крім того, неухильне прагнення нашої держави до вступу у Європейський союз вимагає імплементації міжнародних стандартів зокрема, і стандартів ЄС, у правове поле України та адаптації всієї системи права до високого рівня європейського права.

Огляд праць із зазначеної проблематики. Питання міжнародних правових стандартів в сфері праці та відповідних норм національного законодавства вивчалось цілим рядом дослідників. Так, міжнародно-правове регулювання в сфері праці досліджував С. Лукаш, міжнародні стандарти трудових прав вивчав Є. Краснов, європейські стандарти організації праці вивчав В. Венедиктов, способи застосування міжнародних трудових стандартів і національного трудового законодавства розглядали М. Клемпарський та О. Назимко, міжнародно-правові стандарти оплати праці розглядає у роботах М. Кабаченко, К. Севастьяненко та К. Лукашук, міжнародно-правові стандарти професійного розвитку працівників вивчав О. Ярошенко, міжнародні трудові стандарти у сфері робочого часу та стан їх імплементації в Україні досліджував А. Іваницький, міжнародні стандарти дистанційної зайнятості вивчалися Я. Сайченко. Слід також згадати, що міжнародно-правові стандарти забезпечення зайнятості населення розглядалися Р. Яковенко, а політику Європейського Союзу в сфері зайнятості вивчала О. Рим, а окремі питання забезпечення зайнятості розглядалися: І. Криловою, Є. Гавриловим, О. Науменко, К. Небоженко, В. Андріївим, Р. Шабановим та іншими фахівцями. Поняття та види міжнародних стандартів права на соціальний захист досліджувала К. Бориченко, теоретико-правові аспекти соціального захисту безробітних в міжнародному праві вивчав Т. Тимчишин, питання міжнародно-правових

стандартів соціального страхування на випадок безробіття вивчалось В. Гапочною.

Метою нашого дослідження було вивчення основних міжнародних правових стандартів в сфері забезпечення зайнятості та захисту від безробіття, розвитку відповідного національного законодавства України, а також історії реформування правового поля нашої держави в напрямі вступу до складу Європейського Союзу.

Виклад матеріалу. Право на працю та захист від безробіття завжди було в фокусі уваги міжнародних організацій та предметом багатосторонніх договорів. Вже у преамбулі Статуту Міжнародної організації праці 1919 року було зазначено, що регламентація пропозиції робочої сили та боротьба з безробіттям належать до інструментів покращення умов праці людей, що, в свою чергу, буде сприяти встановленню соціальної справедливості та загальному і міцному миру у всьому світі [1]. Загальна декларація прав людини в ч. 1 ст. 23 проголосила право кожної людини на працю, на вільний вибір роботи, справедливі та сприятливі умови праці й на захист від безробіття [2]. Це право було також визначено ч.1 ст. 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права як право кожної людини отримати можливість заробляти собі на життя працею, котру вона вільно обирає чи на яку вона вільно погоджується [3]. Європейська соціальна хартія 1996 року (переглянута) в статті 1 зазначає необхідність досягнення й підтримання якомога високого та стабільного рівня зайнятості (до досягнення повної зайнятості); ...створювати безкоштовні служби працевлаштування для всіх працівників чи забезпечувати їхнє функціонування; забезпечувати належну професійну орієнтацію, підготовку і перекваліфікацію чи сприяти їм [4].

Для кращого розуміння предмету дослідження варто визначитись з дефініціями. Погоджуємось з Р. Яковенком, що міжнародно-правові стандарти забезпечення зайнятості населення – це основоположні принципи, відправні ідеї та положення, узагальнені характеристики, що закріплені в міжнародно-правових актах, що є обов'язковими для виконання та дотримання, а також є основою для правового регулювання сприяння зайнятості та захисту безробітних тими державами, котрі ратифікували такі акти, і спрямовані на досяг-

нення впорядкованості правовідносин у зазначеній сфері правового регулювання. За обсягом поширення міжнародно-правові стандарти забезпечення зайнятості автор поділяє на: 1) загальносвітові – міжнародні стандарти, закріплені в міжнародно-правових документах ООН (Загальна декларація прав людини тощо); 2) європейські (Європейська соціальна хартія); 3) міжнародні стандарти забезпечення зайнятості, що закріплюються та поширюються в рамках міжнародних організацій (Конвенції МОП тощо) [5, с. 202-204].

Найбільшу регулятивну роль в сфері трудових відносин, та, відповідно, і у сфері забезпечення зайнятості населення та захисту від безробіття мають нормативні акти Міжнародної організації праці (далі – МОП) – конвенції та рекомендації. МОП є зберігачем ключових міжнародних конвенцій, які стосуються гідної зайнятості, соціального захисту, соціального діалогу та прав у світі праці. Окрім нормативної ролі, МОП також має великий досвід надання технічної допомоги урядам і соціальним партнерам. Україна набула членства в Міжнародній організації праці з 12.05.1954 р. як самостійний суб'єкт, ратифікувала 71 конвенцію МОП та за період незалежності двічі була обрана до Адміністративної ради МОП – на період 1996-99 та 1999-2002 рр. З моменту здобуття Україною незалежності МОП має добре налагоджені довірчі відносини з українським урядом, установами ринку праці та соціальними партнерами. МОП є членом національної команди ООН в Україні, а її робота узгоджена з Рамковою програмою партнерства ООН (UNPF) для України на 2018-2022 рр., яка визначає пріоритети економічного зростання, зайнятості, управління та соціального захисту як сфер діяльності та досвіду МОП, доручивши цій організації провідну роль у координації роботи ООН щодо створення робочих місць [6].

В питанні міжнародних стандартів в сфері забезпечення зайнятості населення, слід зазначити, що 19 червня 1968 році Україною була ратифікована Конвенція про політику в галузі зайнятості 1964 р. (№122), яка, спираючись на положення Філадельфійської декларації МОП стосовно урочистого зобов'язання МОП сприяти реалізації серед світових держав програм, що забезпечать повну зайнятість та підвищення рівня життя, а також відповідати за вивчення та розгляд впливу економічної та фінансової політики на політику зайнятості, що повинна сприяти підвищенню загального рівня добробуту, а також на уже згадані вище положення Статуту МОП та Загальної декла-

рації прав людини, визначила головні напрямки державної політики в цій сфері. Конвенція зазначає, що політика держав в сфері зайнятості повинна бути спрямована на забезпечення того, щоб: (а) була робота для всіх, хто готовий і шукає роботу; (б) така робота була максимально продуктивною; (с) існувала свобода вибору роботи та найбільш повна можливість для кожного працівника отримати кваліфікацію й використовувати свої навички та здібності у роботі, для котрої він добре підходить, незалежно від раси, статі, релігії, кольору шкіри, політичних переконань, національного чи соціального походження. Ця політика повинна належним чином враховувати стадію й рівень економічного розвитку, взаємний зв'язок між цілями зайнятості та іншими економічними й соціальними цілями та повинна здійснюватися такими методами, котрі відповідають національним умовам і практиці. [7].

У коментарях Комітету експертів МОП (CEACR) щодо застосування Україною конвенції C122 Про політику в галузі зайнятості (1964 р.), який був опублікований наприкінці 2022 року, спирався на попередній звіт уряду (2017 р.) та зауваження Конфедерації вільних профспілок України (КВПУ), а також зауваження Федерації профспілок України (ФПУ), отримані 6 жовтня 2022 року були дані деякі оцінки. До ст.ст. 1, 2 Конвенції - проведення активної політики зайнятості: Комітет зазначив, зокрема, що в період 2016-17 рр. з метою сприяння шукачам роботи швидше знайти роботу та задовольнити потреби роботодавців у підборі кадрів Державна служба зайнятості (ДСЗ) запровадила нові методи роботи з клієнтами, які сприяли кращим результатам за основними напрямками її роботи, включаючи покращене використання інформаційних технологій. Також було переорієнтовано ДСЗ на сприяння зайнятості, тобто відбулося зміщення акценту з виплати допомоги по безробіттю на якнайшвидше повернення безробітних на роботу. Щодо узгодження програм навчання та навчання з політикою зайнятості, Комітет відзначає як позитивні зрушення роботи з розробки професійних стандартів для підвищення кваліфікації та освітніх стандартів, а також приведення навчання у відповідність до потреб роботодавців та валідації неформальної освіти. Велика увага приділяється удосконаленню системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних, а також системи професійної орієнтації щодо вдосконалення підготовки молоді. Щодо працевлаштування молоді: як і в оцінках, що

наводяться в аналітичних частинах соціально-економічної ситуації програм гідної праці для України, Комітет експертів також концентрує свою увагу на необхідності державних програм, що сприяли би довготривалій інтеграції молоді на ринку праці з метою подолання безробіття в цій віковій групі населення. Також висловлено зауваження щодо відсутності інформації стосовно будь-яких можливих заходів, вжитих або запланованих щодо дискримінаційних обмежень в оголошеннях про вакансії [8].

В 1994 році наша держава ратифікувала ще одну конвенцію МОП в цій сфері – Конвенцію про безробіття 1919 р. (№ 2), ст. 2 містить зобов'язання членів Організації заснувати систему безкоштовних державних агенств зайнятості під контролем центрального органу влади. Також повинні бути засновані комітети, до яких входять представники роботодавців та працівників, з метою консультування таких агенств зайнятості. Якщо існують як державні, так і приватні безкоштовні агенства зайнятості, слід вжити заходів для координації діяльності таких агенств у національному масштабі. Діяльність різних національних систем повинна координуватися Міжнародним бюро праці за погодженням із зацікавленими країнами. А відповідно до ст. 3 Конвенції № 2 члени МОП, котрі ратифікують цю Конвенцію та створили системи страхування на випадок безробіття, на умовах, узгоджених між зацікавленими членами, вживають заходів, згідно з якими працівники, які належать до однієї держави-члена та працюють на території іншої, допускаються до таких самих ставок страхування, як і національні працівники. І хоча ця конвенція на сайті МОП позначена як технічна та застарілий інструмент, з неї також можна вивести деякі принципи положення стосовно напрямків розвитку національного законодавства [9].

Конвенція Про соціальне забезпечення (мінімальні стандарти) 1952 року (№ 102), що була ратифікована Україною відносно нещодавно – 6 червня 2016 року, стосується, зокрема, допомоги по безробіттю (частина IV). Відповідно до норм частини XI Конвенції (ст. 67) розмір допомоги по безробіттю для стандартного бенефіціара повинен становити не менше 45% попереднього заробітку [10].

Серед поки що нератифікованих Україною конвенцій, які мають відношення до правового регулювання сфери забезпечення зайнятості та захисту від безробіття, Конвенція Про служби зайнятості 1948 року (№ 88), що містить стандарти щодо організації роботи

служби, переліку заходів, які повинна здійснювати служба, вимоги до персоналу служби тощо, а Конвенція Про рівне ставлення (соціальне забезпечення) 1962 року (№ 118) встановлює, зокрема, вимоги щодо рівності ставлення при наданні допомоги по безробіттю. Конвенція 1997 року про приватні агенства зайнятості (№ 181) регламентує стандарти діяльності таких установ, визначаючи, за яких умов та ким можуть бути виключення в тих чи інших професіях чи секторах економіки (від початку вона не поширюється на моряків), містить заборону дискримінації та категорично заперечує збір плати з шукачів роботи, вимагає належного захисту працівників-мігрантів, наводячи перелік критеріїв належного захисту працівників та обов'язків агенств тощо.

Конвенція Про сприяння зайнятості та захист від безробіття 1988 року (№ 168) серед нератифікованих Україною конвенцій посідає окреме місце, оскільки включає в себе, по суті, увесь набір стандартів, викладений у більш ранніх актах у цій сфері. Згідно з цим документом держави зобов'язуються: (а) покрити випадки часткового безробіття; (б) збільшити кількість захищених осіб; (в) збільшити розмір пільг; (г) скоротити тривалість періоду очікування; (д) продовжити тривалість виплати допомоги; (е) адаптувати законодавчі схеми соціального забезпечення до професійних умов працівників, які працюють неповний робочий день; (ж) докладати зусиль для забезпечення надання медичної допомоги особам, які отримують допомогу по безробіттю, та особам, які перебувають на їх утриманні; (з) докладати зусиль, щоб гарантувати, що періоди, протягом яких виплачується така допомога, будуть враховані для набуття права на виплати соціального забезпечення та, у відповідних випадках, для розрахунку інвалідності, старості та втрати годувальника. Крім цього, гарантується рівне ставлення до усіх захищених осіб без дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, національного походження, громадянства, етнічного чи соціального походження, інвалідності чи віку. Також держави зобов'язані проголосити пріоритетною метою політику, що сприяє повній, продуктивній та вільно обраній зайнятості усіма відповідними засобами, включаючи соціальне забезпечення. Такі засоби повинні включати, серед іншого, служби зайнятості, професійне навчання та професійну орієнтацію. Передбачається також створення спеціальних програм, що необхідні для сприяння додатковим можливостям працевлаштування та заохочення до

вільно обраної й продуктивної роботи для визначених категорій осіб з обмеженими можливостями, що мають або можуть мати труднощі з пошуком постійної роботи (жінки, молоді працівники, особи з інвалідністю, літні працівники, довготривалі безробітні, працівники-мігранти, що законно проживають в країні та працівники, що постраждали від структурних змін). Кожна держава-член докладає зусиль для поступового поширення сприяння продуктивній зайнятості на більшу кількість категорій, ніж спочатку охоплена кількість. Ковенція також врегулює питання мінімального розміру виплат по безробіттю та зобов'язання держав щодо включення не менш трьох категорій із переліку тих, хто не може мати попереднього заробітку чи страхового стажу [11].

Як вже було сказано вище, питання міжнародно-правових актів в сфері зайнятості та визначення відповідних стандартів, є досить опрацьованим, та слід зазначити, що до міжнародних стандартів забезпечення зайнятості фахівці відносять: 1. пріоритет державної політики, що сприяє продуктивній праці та забезпеченні вільно обраної зайнятості; 2. обов'язок держави створити умови для ефективного отримання відповідної кваліфікації, освіти, навиків для тієї роботи, професії чи посади, яку особа вибирає; 3. обов'язок держави створити мережу закладів (бюро) захисту від безробіття та служб зайнятості; 4. діяльність служб зайнятості повинна ґрунтуватися на принципах неупередженості стосовно вакансій на підприємствах та неможливості направлення на роботу з умовами праці гіршими, ніж встановлені законодавством, колективними договорами або практикою; 5. ведення службами зайнятості статистичного обліку кількості безробітних, наявних вакансій, інших даних, здійснення моніторингу потреб ринку праці та забезпечення системи відповідної підготовки та перепідготовки кадрів; 6. надання допомоги повинно частково компенсувати безробітному втрачений дохід та мати періодичний характер; 7. вільний вибір (згода) виду роботи особою, що ґрунтується на її здібностях, кваліфікації, досвіді роботи; 8. Заборона дискримінації під час пошуку роботи, пропонування вакансій, здійснення інших заходів щодо забезпечення зайнятості [5, с. 204].

Оскільки забезпечення зайнятості населення безпосередньо пов'язане з соціальним забезпеченням безробітних, то поряд із стандартами зайнятості варто також згадати і стандарти соціального страхування. До-

сліджуючи це питання В.М. Гапочка робить висновок, що міжнародно-правовими стандартами соціального страхування на випадок безробіття є зафіксовані у міжнародних документах та добровільно узяті державами модельні зобов'язання із встановлення та функціонування національної соціально-страхової системи на випадок безробіття, які встановлюють перелік прав і обов'язків її суб'єктів, окреслюючи їхній обсяг та зміст, порядок їх реалізації, стосовно котрих можливе застосування заходів міжнародного впливу і контролю. Основня їхня мета полягає не в створенні єдиного правового забезпечення, а у досягненні результату, який передбачений міжнародно-правовими актами [12, с. 79]. Основними міжнародними стандартами соціального захисту безробітних Л.Ю. Малюга вважає такі: 1. універсальності справедливого доступу безробітних до соціального захисту, котрий ґрунтується на ідеї, що кожен безробітний, котрий має право на такий захист, має мати до нього доступ на справедливій основі, без невинуватих бар'єрів та без будь-якої дискримінації; 2. адекватності соціального захисту безробітних - ґрунтується на тому, що соціальний захист безробітних, має бути достатнім для задоволення їхніх основних потреб без соціальної ізоляції, оптимально сприяючи поверненню до світу праці та зайнятості; 3. стійкості соціального захисту безробітних передбачає, що заходи соціального захисту, які державами застосовуються до безробітних, характеризувались довгостроковістю та життєздатністю; 4. відповідального забезпечення існування системи соціального захисту безробітних - саме держави несуть пряму відповідальність за забезпечення соціального захисту безробітних та за задоволення їхніх основних потреб; 5. узгодження соціального захисту безробітних із цінністю людської гідності - допомагати безробітним зберігати почуття власної гідності навіть у періоди безробіття [13, с. 221].

Право на працю в міжнародних нормативних документах розглядається як обов'язок держав сприяти зайнятості та забезпечити право на свободу праці (відсутність примусової праці та дискримінації в трудових відносинах), а з метою сприяння зайнятості державами створюються відповідні державні служби. В Україні це - Державна служба зайнятості (далі – Служба), яка є централізованою системою державних установ, що спрямовується й координується Міністерством економіки України. Служба була утворена шляхом реорганізації служби працевлаштування відповідно до По-

станови Ради Міністрів УРСР від 21.12.1990 № 381 «Про створення державної служби зайнятості в УРСР» з метою комплексного вирішення питань щодо регулювання зайнятості населення, працевлаштування, профорієнтації та соціального захисту тимчасово непрацюючих громадян. На службу покладалась завдання: аналізу ринку праці, створення та реалізації програм зайнятості; обліку та допомоги в працевлаштуванні громадянам, які за цим звертаються; забезпечення населення інформацією щодо можливостей працевлаштування; проведення профорієнтації; організація профпідготовки та перепідготовки працівників; надання підприємствам допомоги у підборі необхідних їм працівників; підготовка пропозицій стосовно використання праці іноземних громадян; здійснення соціального захисту незайнятих громадян; контроль за виконанням підприємствами законодавства про працю. Всі послуги з працевлаштування та соціального захисту надавались безоплатно, у той же час передбачалось, що служба може надавати не пов'язані із забезпеченням зайнятості послуги за заявками підприємств на платній основі. Особлива увага приділялась утворенню та функціонуванню центрів зайнятості в районах, містах та районах у місті [14].

Перша редакція Закону України «Про зайнятість населення» була прийнята 01.03.1991 р. та містила ряд важливих положень. Передусім, Законом були дані визначення категорій «зайнятість», «безробітний», «підходяща робота». названі категорії населення, що належать до зайнятого, принципи державної політики зайнятості населення, державні гарантії на вибір професії та роботи тощо. Розділ II Закону «Право громадян на зайнятість» містив 5 статей, кожна з яких закріплювала такі права громадян: право на працевлаштування; на професійну консультацію, підготовку, перепідготовку і одержання інформативної у сфері зайнятості; на професійну діяльність за кордоном; на соціальний захист у сфері зайнятості та навіть на оскарження дій працівників служби зайнятості. Щодо завдань та функцій Державної служби зайнятості, то, порівняно із згадуваною вище Постановою № 381, до них додалися: здійснення перевірки достовірності поданих особою (для набуття статусу безробітного) даних; участь у наукових дослідженнях та вивчення міжнародного досвіду у сфері зайнятості; здійснення міжнародного співробітництва; реєстрація трудового договору між працівником та роботодавцем – фізичною особою; надання дозволів на використання праці іноземців та осіб без

громадянства, а також накладання штрафів за порушення законодавства в сфері зайнятості. Закон також містив розділ «Гарантії та компенсації при втраті роботи», в якому, поряд із загальними гарантіями, окремо закріплювались гарантії для осіб, що були вивільнені внаслідок реорганізації, перепрофілювання підприємств, скорочення чисельності чи штату працівників. Ще однією новелою цього закону стала норма, якою передбачалась можливість добровільного соціального страхування зайнятості на основі договору з державними органами [15].

Наступним кроком у розвитку правового забезпечення зайнятості та соціального захисту безробітних в нашій державі стало прийняття в січні 1998 року Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, одним із п'яти видів якого передбачалося страхування на випадок безробіття (ст. 4), а видами соціальних послуг та матеріального забезпечення, які надаються за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття визначені: допомога по безробіттю; відшкодування витрат, що пов'язані з професійною підготовкою чи перепідготовкою та профорієнтацією; дотація роботодавцю з метою працевлаштування безробітних, зокрема молоді на перше робоче місце; допомога на поховання безробітного; профілактичні заходи, які спрямовані на запобігання настанню страхових випадків [16].

Вже у березні 2000 року було прийнято Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», котрий визначив правові, фінансові та організаційні засади цього виду страхування. Закон, зокрема, дав визначення терміну «страховий випадок» як події, внаслідок якої застрахована особа втратила заробітну плату (грошове забезпечення) чи інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від неї обставин та зареєстрована в установленому порядку як безробітна, готова й здатна приступити до підходящої роботи та дійсно шукає роботу; або коли застрахована особа опинилася в стані часткового безробіття. А «втрата роботи з незалежних від застрахованої особи обставин» конкретизувалася конкретними підставами припинення трудового договору – пп. 1, 2, 3 ст. 36, ст. 38 (у разі неможливості продовження роботи або невиконання роботодавцем законодавства про працю, умов колективного або трудового договору), ст. 39, пп. 1, 2, 5, 6 ст. 40 КЗпП України та з аналогічних підстав,

що визначені іншими законами, а для військово-вслужбовців такою обставиною визнається звільнення зі служби з поважних причин без права на пенсію. Види забезпечення передбачали значно ширший перелік допомог, ніж сьогодні (зокрема, були вилучені допомога по частковому безробіттю; матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітного; матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні). Чинна редакція закону передбачає тільки два види допомоги: по безробіттю та на поховання у разі смерті безробітного чи особи, яка перебувала на його утриманні [17].

Відповідно до зазначеного Закону право на допомогу по безробіттю мають особи, які за період останніх 12 місяців перед зверненням за допомогою мають не менше 6 місяців страхового стажу. Від тривалості страхового стажу безпосередньо залежить і тривалість виплат допомоги по безробіттю. Призначається допомога з восьмого дня з моменту реєстрації в державному центрі зайнятості, але для осіб, що були звільнені з підстав, які умовно можна визначити як «дисциплінарні», тобто пов'язані із порушеннями з боку працівника, виплата допомоги розпочинається з 61-го календарного дня та у мінімальному розмірі. А для тих, хто перервав трудові відносини за власним бажанням та без поважної причини чи за угодою сторін, – допомога виплачується з 31 календарного дня. Розмір допомоги по безробіттю, відповідно, залежить від тривалості страхового стажу, середнього розміру заробітної плати безробітного та тривалості самого періоду безробіття. Особливості розрахунку страхового стажу, середньомісячної заробітної плати та призначення допомоги в період воєнного стану для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), осіб, що перебували в полоні чи на тимчасово окупованих територіях були враховані Порядком виплати допомоги по безробіттю, затвердженому Постановою КабінетМіністрів у 2022 р. (далі- Порядок), у якому, зокрема, зазначається, що під час воєнного стану, в період проведення заходів щодо запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, що спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, допомога по безробіттю призначається з першого дня надання статусу безробітного. Також, порівняно із довоєнним, стали менш суворими вимоги до тривалості страхового стажу та збільшився розмір виплат. Враховано також проблеми відсутності страхового стажу у мо-

лоді, яка потребує працевлаштування на перше робоче місце, - для них встановлено 180-денний період виплат у мінімальному розмірі, наступна реєстрація – за загальним правилом (360 днів протягом дворічного віку).

Відповідно до п.п. 7-8 Порядку враховані можливі проблеми відсутності документів та відомостей про страховий стаж під час дії воєнного стану у ВПО, осіб, які перебували в районі проведення воєнних (бойових) дій чи в тимчасовій окупації або оточенні (блокуванні), допомога по безробіттю призначається на 180 календарних днів протягом 2 років з дня її призначення в мінімальному розмірі для застрахованих осіб - 1800 гривень, а для осіб, що не мають страхового стажу з поважних причин (ч.2 ст. 6 Закону України «Про зайнятість населення - 1000 гривень. Після надходження відповідних відомостей протягом 2 років з дня її призначення тривалість виплати допомоги та її розмір переглядаються відповідно до законодавства [18].

Стаття 14 Закону України «Про зайнятість населення» визначає, що державний нагляд в цій сфері здійснює центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику щодо нагляду та контролю за додержанням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. До грудня 2019 року ці функції виконувало Міністерство соціальної політики України, а від зазначеного часу по тепер – Міністерство економіки України, яке може: здійснювати перевірки з питань діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (далі – Фонд); встановлювати строк для усунення порушень з боку страхувальника або страховика; скасовувати рішення Фонду; вимагати скликання позачергового засідання правління Фонду або (за відмови Фонду) самостійно скликати та проводити його; призначити аудит діяльності Фонду тощо. Фінансування діяльності Державної служби зайнятості, як і оплата послуг та матеріального забезпечення, відбувається за рахунок Фонду. Правом застосовувати фінансові санкції і накладати адміністративні штрафи від імені Фонду наділені керівник Державної служби зайнятості, його заступники, керівники територіальних органів, їх заступники (ч. 5 ст. 38 Закону) [17].

У 2023 році Наказом Мінекономіки України були внесені зміни до Положення про Державну службу зайнятості, якими, зокрема, було визначено структуру служби: Державний центр зайнятості, регіональні центри зайнятості - Центр зайнятості Автономної Республіки

Крим, обласні, Київський та Севастопольський міські центри зайнятості та їх філії, заклад післядипломної освіти «Центр підвищення кваліфікації служби зайнятості», заклади професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості, інші закладів освіти Державної служби зайнятості. Регіональні центри зайнятості визначаються як неприбуткові державні установи в централізованій системі державних установ Служби, підпорядковані та підзвітні Державному центру зайнятості. З метою забезпечення доступності послуг безробітним та особам, що шукають роботу, регіональні центри зайнятості створюють віддалені робочі місця для надання соціальних послуг, зокрема, в об'єднаних територіальних громадах [19].

Чинна редакція Закону України «Про зайнятість населення» була прийнята у 2012 році та зазнала дуже великих змін порівняно із першою (1991 р.). Зокрема, в Законі з'явилися розділи, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання, які надають послуги у працевлаштуванні (розділ VI) та застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні (розділ VII). Були також враховані рекомендації Комітету експертів МОП щодо врахування результатів неформальної освіти за робітничими професіями (п. 5 ст.5 та ст. 8) та норми щодо заборони дискримінації за будь-якими підставами (п. 8 ст. 5 та ст. 11). Серед останніх змін, що є втіленнями порад експертів МОП, висловлених у різних документах – від програм гідної праці до реакцій на звіти нашої держави щодо виконання зобов'язань за конвенціями, до цього закону були внесені, як напрями державної політики в сфері зайнятості населення задоволення попиту економіки у висококваліфікованих працівниках, формуванні й розвитку професійних кваліфікацій та сприяння розробленню професійних стандартів (п. 2 ч. 3 ст. 15) та включення до системи регулювання ринку праці заходів стосовно запровадження стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць (п.3. ч.1. ст. 16). Слід зазначити, що змінами, які відбувалися останніми роками, вносилися норми, спрямовані, насамперед, на стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць та працевлаштуванні тих категорій осіб, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, на ефективність територіальних та місцевих програм зайнятості, функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної системи, індивідуальну траєкторію працевлаштування, сприяння самозайнятості та підприємницької діяльності населення, сприяння зайня-

тості зареєстрованих безробітних, розширенню можливостей для підвищення конкурентоспроможності молоді та деяких категорій громадян (особи, старші 45 років; військовослужбовці, звільнені з воїнської служби; особи, що перебували в полоні; постраждали внаслідок перебування на території бойових дій, особи з інвалідністю тощо). Окремий розділ Закону присвячений професійній орієнтації та професійному навчанню, також були розроблені і прийняті порядки надання відповідних послуг, включаючи й зарахування результатів неформального навчання, затверджені постановами Кабінету Міністрів України. VIII розділ Закону під назвою «Безробіття» визначає перелік осіб, які можуть набути статусу зареєстрованого безробітного, їхні права та обов'язки, підстави для припинення реєстрації, визначення підходящої роботи, порядок надання допомоги по частковому безробіттю, критерії визнання вивільнення працівників масовим та особливості гарантій для працівників, з якими перевали трудові відносини у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці [20].

Аналізуючи теоретико-правові аспекти соціального захисту від безробіття в міжнародному праві, Т.М. Тимчишин робить висновок, що позитивні напрацювання світової спільноти та акцентування уваги в сфері соціального захисту безробітних осіб підкреслюють необхідність розвитку соціальної культури праці та вселяють надію у завтрашній день. Оскільки праця стала елементом самостверження особи, соціальним ліфтом та метою в житті. На думку автора, для працівника дуже важливою є віра в себе та в державу, яка може гарантувати добробут особи в період втрати нею роботи, цей захист особи повинен відбуватися відповідно до найвищих європейських та світових стандартів, шляхом ратифікації галузевих нормативно-правових актів [21, с. 227-228].

Звертаючись до європейських стандартів, слід зазначити, що, Європейська соціальна хартія, про яку вже згадувалось вище, є, мабуть головним правовим актом в питаннях забезпечення зайнятості та захисту від безробіття, що поширює свої норми на усі країни – члени Ради Європи, кожна з держав, яка ратифікувала ЄСХ надає доповіді про виконання своїх зобов'язань, а отже існує механізм контролю за їхнім виконанням. Якщо говорити про рівень актів Європейського Союзу, то слід згадати, насамперед, Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.), котра включає положення про те, що «кожна особа повинна мати можливість безкоштовного користування доступом до гро-

мадських служб працевлаштування» (п.6) та «кожен працівник ЄС має право на адекватний соціальний захист і ...користуватися адекватним рівнем допомоги з соціального забезпечення, а особи, що не мають можливості увійти чи повторно увійти до ринку праці й не мають засобів до існування, повинні мати можливість отримувати достатні кошти і соціальну допомогу з урахуванням особливостей їхньої конкретної ситуації» (п.10) [22]. З цим документом пов'язане прийняття ряду Директив ЄС: Директива Ради 2000/78/ЄС від 27.11.2000 про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійній діяльності; Директива Ради 98/59/ЄС від 20.07.1998 про наближення законодавств-членів стосовно масових вивільнень; Рекомендація Ради 92/442/ЄС від 27.07.1992 про зближення цілей і політик у сфері соціального захисту; Рекомендація Ради 92/441/ЄС від 24.06.1992 про загальні критерії стосовно достатніх ресурсів та соціальної допомоги в системах соціального захисту та інші.

Амстердамський договір ЄС 1997 року, котрим ЄС було проголошено простором свободи, безпеки і справедливості, мав також окремий розділ стосовно політики зайнятості, що зобов'язував держави-члени узгоджувати стратегії створення робочих місць і щорічно звітувати про зайнятість. На підставі аналізу цих звітів повинні були розроблятися відповідні Керівні вказівки для країн-членів ЄС. За Договором, зокрема, було створено консультативний орган – Комітет з питань зайнятості [23]

Ще в одному важливому та обов'язковому для виконання документі ЄС – Хартії основних прав Європейського Союзу є положення стосовно права на доступ до безоплатних послуг з працевлаштування (ст. 29) та права на соціальне забезпечення та соціальну допомогу – зокрема, і у зв'язку з втратою роботи (ст. 34) [24].

Дослідивши правові аспекти реалізації ЄС політики у сфері зайнятості, О.М. Рим доходить висновку, що, насамперед Європейський Союз прагне зацікавити держави-члени запроваджувати заходи щодо ефективного працевлаштування, щоб інвестувати в людей і зменшити тягар соціального забезпечення безробітних. Наднаціональні органи намагаються сприяти досягненню балансу між попитом та пропозицією на ринку праці шляхом впливу на формування національної політики зайнятості держав-членів. Їхнім пріоритетом, є не лише скорочення безробіття, а й підвищення якості

зайнятості задля створення більш гнучкого та ефективного європейського ринку праці. ЄС та держави-члени постають перед необхідністю попередити зниження рівня соціального захисту працюючих. Існує також необхідність співпраці між державами стосовно застосування адекватних засобів у боротьбі за ефективну та повну зайнятість. Саме тому, на думку автора, європейська стратегія зайнятості є яскравим прикладом компромісу між різними національними позиціями щодо найкращого способу боротьби з безробіттям [25, с. 157].

Одна з головних рушійних сил сучасного реформування України - Угода про асоціацію України та ЄС, підписана у 2014 році, теж містить деякі положення, що безпосередньо стосуються теми нашого дослідження. Так, глава 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» містить домовленість сторін щодо співробітництва та діалогу в цих напрямках (ст. 419), а також передбачає досягнення цілей: а) покращення якості людського життя; б) протистояння спільним викликам, як-то глобалізації та демографічним змінам; в) збільшення кількості й покращення якості робочих місць з гідними умовами праці; г) сприяння розвитку соціальної і юридичної справедливості в контексті реформування ринку праці; д) сприяння створенню на ринку праці умов, що поєднували би гнучкість та захищеність; е) сприяння впровадженню активних заходів на ринку праці й підвищення ефективності служб зайнятості щодо задоволення потреб на ринку праці; ж) стимулювання розвитку ринків праці, які сприяють залученню малозабезпечених осіб; з) зменшення обсягів неформальної економіки способом трансформації нелегальної зайнятості; и) покращення рівня забезпечення охорони здоров'я й безпечних умов праці; й) посилення рівня соціального захисту й модернізації систем соціального захисту, у тому числі щодо якості, доступності та фінансової стабільності; к) скорочення бідності й посилення соціальної єдності; л) забезпечення гендерної рівності й рівних можливостей для чоловіків та жінок у сферах зайнятості, освіти, навчання, економічної й суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень; м) подолання дискримінації в будь-яких її формах та проявах; н) посилення можливостей соціальних партнерів і сприяння соціальному діалогу [26].

Слід визнати, що деякі з цих цілей є загальними для України, тому слід докласти максимальних зусиль, щоб якнайшвидше подолати перешкоди, що стоять на шляху гідної та якісної зайнятості в Україні.

Висновки. Соціальне законодавство України – як у сфері трудових відносин, так і у галузі соціального забезпечення перебуває в стані реформування. Стандарти, що є орієнтирами для цього процесу, напрацьовуються міжнародними інституціями, ці правові орієнтири містяться в міжнародних правових документах – деклараціях, пактах, хартіях, конвенціях, протоколах, угодах, рекомендаціях, директивах, керівних вказівках тощо. Деякі з цих актів мають інструменти подальшого контролю виконання зобов'язань – як, наприклад, конвенції МОП чи ЄСХ, оскільки вимагають звітності про виконання відповідних положень державами, що підписали такі договори. Окремі документи, хоч і не є договорами, але мають таку юридичну вагу та всесвітню повагу, що їхнє втілення в життя є обов'язковим навіть за відсутності формальних зобов'язань (наприклад, Загальна декларація прав людини 1948 року).

Норми українського законодавства в сфері зайнятості та соціального страхування на випадок безробіття містять велику кількість міжнародних правових норм, поступово наближаючи державну політику в цій сфері до кращих світових зразків. Хоча ще не ратифіковані декілька, на наш погляд, важливих міжнародних документів, зокрема, - Конвенція МОП про сприяння зайнятості та захист від безробіття 1988 року (№ 168) та Конвенція МОП 1997 року про приватні агенства зайнятості (№ 181), що містять важливі міжнародні стандарти. Варто зазначити, що деякі з них вже втілюються в нашому законодавстві, навіть без ратифікації. Слід відзначити такі прогресивні тенденції в державній політиці забезпечення зайнятості та соціального захисту безробітних: 1. індивідуальний підхід до пропозицій роботи, котрий використовується кар'єрними радниками, виходячи із начвної

кваліфікації, освіти, практичних вмінь та навичок клієнта Державного центра зайнятості; 2. професійна освіта та професійне навчання з метою набуття кваліфікацій, котрі, з одного боку, будуть відповідати здібностям та побажанням клієнта, а з іншого – будуть актуальними на ринку праці; 3. можливість продовження/здобуття освіти на підставі оплати навчання ваучером, що надається ДСЗ окремим категоріям клієнтів з метою підтримання їхньої конкурентоспроможності, перелік спеціальностей щодо направлення для навчання визначається з урахуванням сучасного та потенційного дефіциту певних спеціальностей на ринку праці (ваучер, можна отримати, зокрема, за допомогою цифрової платформи Дія за умови дотримання усіх вимог законодавства, протягом 8 робочих днів); 4. додаткова підтримка молоді, яка шукає перше робоче місце, що включає профорієнтацію, професійне навчання або перепідготовку та можливість отримувати допомогу по безробіттю навіть за відсутності страхового стажу; 5. диференціація строків та розмірів допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу, підстав припинення трудової діяльності та тривалості безробіття; 6. орієнтованість державних служб, насамперед, на сприяння тривалій, продуктивній та гідній зайнятості, а не лише на забезпечення матеріальної підтримки безробітних; 7. створення ДСЗ віддалених робочих місць, у тому числі у територіальних громадах, що дозволяє враховувати потреби місцевого ринку праці; 8. організація громадських та інших робіт тимчасового характеру, що відповідають суспільним потребам, мотивують до праці та дають матеріальну підтримку для безробітних та інших осіб; 8. окремі програми, у тому числі територіальні та місцеві для ВПО, звільнених з воїнської служби, осіб з особливими потребами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ILO Constitution. NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO (дата звернення 15.10.2023).
2. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація Міжнародний документ від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 15.10.2023).
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 15.10.2023).
4. Європейська соціальна хартія (переглянута). Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 03.05.1996 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення 15.10.2023).
5. Яковенко Р.В. Міжнародно-правові стандарти забезпечення зайнятості населення. Науковий вісник публічного та приватного права Випуск 1-1. 2016. С. 201-205. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/1/tom_1/44.pdf; (дата звернення 15.10.2023).
6. Рамкова програма партнерства між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй на 2018–2022 роки Unated Nations in Ukraine URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/UNPF-document-ukr.pdf> (дата звернення 15.10.2023).

7.C122 - Employment Policy Convention, 1964 (No. 122) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C122 (дата звернення 15.10.2023).

8.Observation (CEACR) - adopted 2022, published 111st ILC session (2023) Employment Policy Convention, 1964 (No. 122) – Ukraine (Ratification: 1968) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID,P13100_COUNTRY_ID:4325700,102867 (дата звернення 15.10.2023).

9.C002 - Unemployment Convention, 1919 (No. 2) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312147:NO (дата звернення 15.10.2023).

10.C102 - Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312247:NO. Дата звернення (дата звернення 15.10.2023).

11.C168 - Employment Promotion and Protection against Unemployment Convention, 1988 (No. 168) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312313:NO (дата звернення 15.10.2023).

12.Гапочка В.М. До питання міжнародно-правових стандартів соціального страхування на випадок безробіття The scientific heritage № 104 (2022). с. 75-80 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/do-pitannya-mizhnarodno-pravovih-standartiv-sotsialnogo-strahuvannya-na-vipadok-bezrobittya/viewer> (дата звернення 15.10.2023).

13.Малюга Л. Ю. Міжнародно-правовий соціальний захист : підручник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 242 с.

14.Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР. Постанова Ради Міністрів Української РСР від 21.12.1990 № 381 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-90-%D0%BF#Text>;

15.Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-XII, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text> (дата звернення 15.10.2023).

16.Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон від 16 січня 1998 р. № 16/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2023).

17.Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#n13>(дата звернення 15.10.2023).

18.Порядок виплати допомоги по безробіттю, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 735 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2022-%D0%BF#n35> Дата звернення 15.11.2023;

19.Про деякі питання діяльності Державної служби зайнятості Наказ Міністерства економіки України від 20.04.2023 № 2281 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0904-23#Text> Дата звернення 15.11.2023;

20.Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n1061> (дата звернення 15.10.2023).

21.Тимчишин Т.М. Соціальний захист безробітних в міжнародному праві: теоретико-правові аспекти. Молодий вчений. № 1 (77). 2020. С. 225-228. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-49>

22.Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників. ЄС, Хартія, Міжнародний документ від 09.12.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text (дата звернення 18.10.2023).

23.Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents Official Journal C 340 , 10/11/1997 P. 0001 – 0144. URL: EUR-Lex - 11997D/TXT - EN - EUR-Lex (europa.eu) (дата звернення 15.10.2023).

24.Хартія основних прав Європейського Союзу. Урочиста прокламація (Ніцца, 7 грудня 2000 року) Закон Online URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/210257___210322 (дата звернення 15.10.2023).

25.Рим О.М. Правові аспекти реалізації Європейським Союзом політики у сфері зайнятості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2019. № 37. С. 154-158 URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc37/40.pdf> (дата звернення 15.10.2023).

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2544 (дата звернення 15.10.2023).

Стаття надійшла до редакції 19.10.2023

Стаття рекомендована до друку 20.11.2023

L.V. KULACHOK-TITOVA

PhD (Law), Associate Professor of the Department of State Law Disciplines
E-mail: l.kulachok@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>
V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svoboda Square, 4

I.A. PAKHOMOVA

PhD (Law), Associate Professor of State and Legal Disciplines
E-mail: pakhomova@karazin.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>
V. N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

ENSURING THE EMPLOYMENT OF THE POPULATION: INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS AND NATIONAL EXPERIENCE

ANNOTATION: The article examines a number of international regulatory acts containing the main legal standards in the field of ensuring employment of the population, combating unemployment and social security of a person in connection with the loss of a person's job for reasons beyond his control. It is noted that these areas of legal regulation are directly related to the right to work, the effective prohibition of discrimination and forced labor, as well as the right to free personal development and decent work. The change in trends in the social policy of the states is monitored from the simple support of a sufficient living standard of the unemployed through the provision of state or insurance benefits to the state employment policy, which stimulates employment based on professional orientation, choosing a profession with maximum consideration of natural abilities and already acquired skills, opportunities for professional training, retraining and advanced training, building a system of professional education in accordance with the needs of the labor market, etc.

International legal standards, which are the basis for the development of the legal system of any modern state, determine the directions of reforming both the legal system as a whole and its individual branches. Accordingly, the labor and social security legislation of Ukraine is also developing in line with global and European trends. In particular, already during the years of independence, legislation on employment and social protection of the unemployed has undergone significant reforms, increasingly approaching the high standards of ensuring human rights in this area. The revision of the 2012 Law of Ukraine "On Employment of the Population" was a significant progressive step, as it provided for a number of measures to stimulate productive employment, help young people get their first job, and regulated the procedure for employment of foreign citizens in Ukraine. This Law and the relevant regulatory documents are subject to constant changes, especially in the last few years in connection with the problems of the pandemic caused by the spread of COVID-19 in the period of 2020-21 and the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine from February 2022 to the present. It should be noted that the cooperation of the legislative and executive branches of government with experts of specialized international organizations brings positive results, as Ukrainian legal norms are increasingly approaching recognized international standards, in particular, the standards of the European Union, in which the main goal is to ensure human rights, respect for the individual, human dignity and equality of treatment in the spheres of employment and professional education.

KEY WORDS: *sustainability, human rights, international legal standards, population employment, employment, social insurance in case of unemployment, employment service, unemployment benefit*

REFERENCES

1. ILO Constitution. NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO (date of application: 15.10.2023).
2. The UN General Declaration of Human Rights; Declaration International document dated 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)
3. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. UN; Pact, International document dated 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)
4. European social charter (revised). Council of Europe; Charter, International document dated 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)
5. Yakovenko R.V. International legal standards for ensuring employment of the population. Scientific Bulletin of Public and Private Law. No 1-1. 2016. P. 201-205. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/1/tom_1/44.pdf (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)
6. Framework program of partnership between the Government of Ukraine and the United Nations for 2018–2022 United Nations in Ukraine URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/UNPF-document-ukr.pdf> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)

- 7.C122 - Employment Policy Convention, 1964 (No. 122) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C122 (date of application: 15.10.2023);
- 8.Observation (CEACR) - adopted 2022, published 111st ILC session (2023) Employment Policy Convention, 1964 (No. 122) – Ukraine (Ratification: 1968) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID,P13100_COUNTRY_ID:4325700,102867 (date of application: 15.10.2023).
- 9.C002 - Unemployment Convention, 1919 (No. 2) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312147:NO (date of application: 15.10.2023).
- 10.C102 - Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312247:NO (date of application: 15.10.2023).
- 11.C168 - Employment Promotion and Protection against Unemployment Convention, 1988 (No. 168) NORMLEX: Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312313:NO (date of application: 15.10.2023).
- 12.Hapochka V.M. On the issue of international legal standards of social insurance in case of unemployment The scientific heritage. 2022. No. 104 P. 75-80. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/do-pitannya-mizhnarodno-pravovih-standartiv-sotsialnogo-strahuvannya-na-vipadok-bezrobittya/viewer> (in Ukrainian).
- 13.Maliuha L. Yu. International legal social protection: textbook. Odesa: Yuridyka Publishing House, 2023. 242 p. (in Ukrainian).
- 14.About the creation of the state employment service in the Ukrainian SSR. Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR dated December 21, 1990 No. 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-90-%D0%BF#Text> . (in Ukrainian).
- 15.Law of Ukraine "On Employment of the Population" dated March 1, 1991 No. 803-XII, as amended. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 16.Fundamentals of Ukrainian legislation on mandatory state social insurance. Law of January 16, 1998. № 16/98-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 17.Law of Ukraine "On mandatory state social insurance in case of unemployment" dated March 2, 2000. № 1533-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#n13> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 18.Procedure for payment of unemployment benefits, approved Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 21, 2022. № 735 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2022-%D0%BF#n35> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 19.On some issues of the activity of the State Employment Service Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated 20.04.2023 № 2281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0904-23#Text> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 20.Law of Ukraine "On Employment of the Population" dated 07.05.2012 No. 5067-VI Verkhovna Rada of Ukraine. Legislature of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n1061> (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 21.Tymchyshyn T.M. Social protection of the unemployed in international law: theoretical and legal aspects. *A young scientist*. № 1 (77). 2020. P. 225-228. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-49> (in Ukrainian).
- 22.Charter of the Community on basic social rights of workers. EU, Charter, International document dated 09.12.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian)
- 23.Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents Official Journal C 340 , 10/11/1997 P. 0001 – 0144. URL: EUR-Lex - 11997D/TXT - EN - EUR-Lex (europa.eu) (date of application: 15.10.2023).
- 24.The Charter of Fundamental Rights of the European Union. Solemn Proclamation (Nice, December 7, 2000) Law Online. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/210257__210322 (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).
- 25.Rym O.M. Legal aspects of implementation of employment policy by the European Union. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*. 2019. № 37. P. 154-158. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc37/40.pdf>. (in Ukrainian).
- 26.Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2544 (date of application: 15.10.2023). (in Ukrainian).

The article was received by the editors 19.10.2023

The article is recommended for printing 20.11.2023